

KUR'AN'IN BİREYE VERDİĞİ DEĞER AÇISINDAN YAŞLI BİREYLERLE MANEVİ TEMASA BİR BAKIŐ

Dr. Hasan Rıza ÖZDEMİR¹

ÖZET

Kur'an insanı halife, emaneti yüklenen varlık, eşref-i mahlukât olarak nitelendirir. İnsanın emaneti yüklenmiş bir varlık olması onun yeryüzündeki varlığının sebebini açıklar. Her yöne gelişme kabiliyetiyle yaratılan insan takva ve fücür boyutunda gelgitlere aşınadır. Kur'an insana hayatta amacının ne olduğunu; nasıl olması gerektiğini; sonunda başarılı olup olmadığını nasıl bileceğini ilkeler halinde bildirmiştir.

Kur'an bunu farklı surelerde şöyle ifade etmiştir: *“Biz ona hayır ve şer olmak üzere iki yol gösterdik.”* (Beled, 90/10) *“Şüphesiz biz ona (doğru) yolu gösterdik. İster şükredici olsun ister nankör.”* (İnsan, 76/3) İnsanın fitratında var olan “iyi-kötü” zıt kutuplar onun ahlaki davranışlara yönelik tutum ve irade ortaya koymasını bir şekilde mümkün kılan yönüdür.

İnsan çocukluk, gençlik, yaşlılık ve ölüm gibi hayatın değişik hallerini yaşar. İnsan için en büyük nasihat olan ölümden kaçış yoktur: *“Nerede olursanız olun, sağlam ve tahkim edilmiş kaleler içinde bulunsanız bile ölüm size ulaşacaktır...”* (Nisa, 4/78) âyetiyle dikkat çekilen ölüm hakkında Hz. Muhammed (sav.) insanlara *“Lezzetleri yok edeni yani ölümü çok hatırlayın.”* tavsiyesinde bulunmuştur.

Bilimsel bilinçle erişilen ve bir farkındalık oluşturan birçok ilahi emir insanın fitratında var olan ahlâkî karakter özellikleriyle birlikte onu inşa ederken manevi bakımdan da onu güçlü kılması beklenir. Çünkü Kur'an'la hayatını anlamlandıran mümin birey dünya ve ahiret mutluluğunu elde etmenin yollarını kendisine gösteren öğütler, hatırlatmalar, özendirmeler, sakındırmalar, emirler ve yasaklar içeren pek çok âyetle muhatap olur. Böylece birey inanç değerlerinden kaynaklanan manevi potansiyelinin farkına varabilmesi umulur. Anılan çerçevede mümin yaşlı bireyler de dinî inançlarını yaşayarak hayatla olan bağlarını koparmadan ruh sağlıklarını koruyabilirler ve bu konuda gerekli desteği almayı hak etmektedirler.

Anahtar Kelimeler: Manevi, Yaşlı Birey, Ahlâk, Fitrat.

¹ MEB Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersi Öğretmeni, ORCID: 0000-0003-4937-7426, hasanriza75@hotmail.com

Araştırma Makalesi / Research Article – Geliş Tarihi / Received: 17/10/2020 – Kabul Tarihi / Accepted: 10/12/2020

IN TERMS OF THE VALUE OF THE QURAN TO THE INDIVIDUAL A LOOK AT SPIRITUAL CONTACT WITH ELDERLY INDIVIDUALS

ABSTRACT

The Qur'an describes the human being as the caliph, the relic-loaded being, as ashref-i mahlukât. The fact that man is a trust-filled being explains the reason for his presence on earth. Created with the ability to thrive in all directions, the human is familiar with the gel-goes in the size of the pie and fucur. What the purpose of the Qur'an is in life; how it should be; in principles, you will know how to succeed in the end.

The Qur'an stated this in different periods: *“And shown him the two ways (good and evil)?” (Beled 90/10) “Verily, We showed him the way, whether he be grateful or ungrateful.” (İnsan 76/3) The “good-bad” opposites that exist in man’s mind are the aspect that somehow makes it possible for him to demonstrate attitudes and will towards moral behavior.*

Human childhood, youth, old age and death, such as life experience different forms of life. *“There is no escape from death, which is the greatest advice for man: Wheresoever you may be, death will overtake you even if you are in fortresses built up strong and high!” (Nisa 4/78) About the death, which was noted by the verse, The Prophet Muhammad advised people, “Remember the one who destroyed the delicacies, i.e. death.”*

Many divine commandments, which are accessed through scientific consciousness and form an awareness, are expected to make it stronger in spiritual terms while building it with the moral character traits that exist in man’s nature. This is because the believer who makes sense of his life through the Qur'an deals with many verses that contain advices, reminders, incentives, warnings, orders and prohibitions that show him the ways to achieve happiness in this world and the hereafter. Thus, it is hoped that the individual will be able to realize its spiritual potential arising from the values of faith. In this context, believing elderly individuals can maintain their mental health without breaking their ties with life by living their religious beliefs and deserve to receive the necessary support in this regard.

Keywords: Spiritual, Elderly Individual, Morals, Creation.

GİRİŞ

İnsan hayatında yaşlılıkla birlikte çaresizlik ve acizlik kendini daha çok hissettirir. İnsanın fiziksel ve zihinsel kabiliyetlerinin en zayıf ve verimsiz noktasına işaret edilen ileri yaşlılık safhası *“...İçinizden kimileri de, bilgili olduktan sonra hiçbir şeyi bilmesin diye ömrünün en düşkün çağına ulaştırılır.” (Nahl, 16/70) âyetiyle açıklanmıştır.* Bu sebeple günümüzde yaşlılık dönemindeki bireyin dinî inançlarını yaşayarak huzur ve güven içinde bir hayat sürdürebilmeyi ve ruhsal yönden sağlığını koruyabilmeyi başarabilmesi etkili olan manevi gücün (maneviyatın) Kur'an'ın bireye verdiği değer açısından incelenmesi icap etmektedir.

Çalışmada bireyin hayatı anlamlandırmada dinin insana nasıl kılavuzluk ettiğine insanın yaratılışında var olan temel karakter yapısının özelliklerine, Kur'an'ın bireye verdiği değere, hayatın en zor dönemi olarak ifade edilen yaşlılığın tanımına, yaşlı bireylere güven ve huzur içinde yaşayabilecekleri ortamın oluşturulmasında diğer insanlara düşen ahlaki sorumluluğun neler olduğuna değinilecektir. Kur'an âyetleri yaşlılara verilen manevi destek bakımından incelenecek, vahyin manevi destek hususunda insanın fitratına uygun ahlaki yönlendirme yaptığı tezi temellendirilmeye çalışılacaktır.

Ayrıca dinde var olan Allah'a iman, tevekkül, tefekkür, teslimiyet, sabır, şükür, ibadet, tövbe gibi kavramların Kur'an'dan ilgili âyetler ve Hz. Peygamber'in örneğinden hareketle bağ kurularak yaşlı bireylerle manevi temasın nasıl kurulabileceği hakkında bilgi verilmeye çalışılacaktır.

Bu kanıtlardan hareketle, amacımız Kur'an'da "erzel-i umur" olarak ifade edilen hayatın en zor zaman dilimindeki yaşlı bireylerle olan manevi temasa yönelik yaşanan veya yaşanması muhtemel problemlere karşı Kur'an'ın bireye verdiği değer açısından toplumda ihtiyaç duyulan maneviyatla ilgili konularda fitrata uygun anlaşılabilir tutarlı hatırlatmalarda bulunmak ve zihinlerde bilinçli farkındalık oluşturmaktır.

1. DİN VE İNSAN

Din, "*İnsanın kayıtsız şartsız var olan mutlak varlığa yönelişi ve onun tarafından kuşatılışdır.*" (Bilgin, 1998, s. 4). İnsan hayatının anlam arayışına ve amacına yönelik ona rota çizen yol gösteren bir kavram olan din, insanın anlam arayışında ona her bakımdan kılavuzluk eder ve onun şahsiyetine şekil verir. (Özdemir, 2019, s. 21) Allah doğru yolu göstermiştir: "*Doğru yol Allah'a aittir. Yolun eğrisi de vardır. Allah dileyseydi hepinizi doğru yola iletirdi.*" (Nahl 16/9).

Kur'an her insanın Allah'a inanma fitratıyla dünyaya geldiğini bildirmektedir: "*Rabbin Âdemoğulları'ndan -onların sırtlarından- zürriyetlerini alıp bunları kendileri hakkındaki şu sözleşmeye şahit tutmuştu: Ben sizin rabbiniz değil miyim? 'Elbette öyle! Tanıklık ederiz.' dediler. Böyle yaptık ki kıyamet gününde, 'Bizim bundan haberimiz yoktu.' demeyesiniz.*" (Araf, 7/172). Allah insanları kendisine iman edip kulluk etme yeteneği ile yaratmış ona varlığını gösteren birçok delil sunmuştur.

İnsanın bu dünyadaki en büyük sorumluluğu yalnız Allah'a kul olmaktır. Bu sorumluluğu Kur'an'da şöyle ifade edilmiştir: "*Allah'ı bırakıp da din âlimlerini, rahiplerini, özellikle Meryem oğlu Mesih'i Rab edindiler. Oysa tek bir Tanrı'ya kulluk etmekle emrolunmuşlardı. Ondan başka tanrı yoktur; o yüceler yücesidir, onların yakıştırdıkları eş ve ortaklardan bütünüyle uzaktır.*" (Tevbe, 9/31). Allah'a kulluk ömür boyunca devam eder: "*Ve sana yakîn (ölüm) gelinceye kadar Rabbine ibadet et!*" (Hicr, 15/99) âyeti de buna işaret etmektedir.

Müminler Allah'a imanlarını yaptıkları salih amellerle gösterirler, bu durum Kur'an'da şöyle anlatılmaktadır: *“Müminlerin erkekleri de kadınları da birbirlerinin velîleridir; iyiliği teşvik eder, kötülükten alıkoyarlar, namazı kılarlar, zekâtı verirler, Allah ve Resulüne itaat ederler. İşte onları Allah merhametiyle kuşatacaktır. Kuşkusuz Allah mutlak güç ve hikmet sahibidir.”* (Tevbe, 9/71); *“İman edip dünya ve âhiret için yararlı işler yapanlara ne mutlu! Varılacak güzel yurt onlar içindir.”* (Rad, 13/29).

Allah'a kulluk nasıl olmalıdır? Sorusu: *“Muhakkak ki Allah adaleti, ihsanı, akrabaya karşı cömert olmayı emreder; hayâsızlığı, kötülüğü ve zorbalığı yasaklar. İşte Allah, aklınızı başınıza almanız diye size böyle öğüt veriyor.”* (Nahl, 16/90) âyeti ile açıklanmıştır. Bu âyetin gereği gibi hareket edebilen mümin, Allah'ın rızasına nail olacaktır.

Kur'an'da insanın değerli bir varlık oluşu şöyle ifade edilmiştir: *“Andolsun biz insanoğluna şan, şeref ve nimetler verdik; onları karada ve denizde taşıdık, kendilerine güzel güzel rızıklar verdik ve onları yarattıklarımızın çoğundan üstün kıldık.”* (İsra, 17/70).

Hz. Peygamber'e (sav.) *“Yüce Allah'ın en çok sevdiği din hangisidir?”* diye soruldu. O da şöyle buyurdu: *“Kolay olan hanîflik dinidir.”* (İbn Hanbel, I, 236). Hanîflik insanın yaratılışına uygun bir şekilde Allah'tan başka tanrıları reddederek tam bir teslimiyetle yalnızca ona kulluk etmektir. Bir diğer hadisinde Resûlullah şöyle buyurmuştur: *“İnsanlar madenlerdir. İslam'dan önce iyi olanları İslam'dan sonra da iyidir. Yeter ki dinlerini iyi kavrasınlar.”* (İbn Hanbel, II, 391; bkz: Özdemir, 2019, s. 23). Burada insanın doğuştan sahip olduğu fitri özelliği olan ahlâka işaret edildiği anlaşılmaktadır (Özdemir, 2019, s. 15).

Kur'an insanı halife (Erdem Engin Ed. Mualla Selçuk, 2013, s. 370), emaneti yüklenen varlık, eşref-i mahlukât (Düzgün, 2013, s. 231, 232) olarak nitelendirir (Özdemir, 2019, s. 6). Kur'an'da Rabbimiz *“Ey Davud! Biz seni yeryüzünde halife yaptık. O halde insanlar arasında adaletle hükmet. Hevâ ve hevese uyma, sonra bu seni Allah'ın yolundan saptırır. Doğrusu Allah'ın yolundan sapanlara, hesap gününü unutmalarına karşılık çetin bir azap vardır.”* (Sad, 38/26) buyurmuştur.

İnsanın emaneti yüklenmiş bir varlık olması onun yeryüzündeki varlığının sebebini açıklar. İnsan iradesini iyi yönde kullandığı takdirde huzuru bulacaktır. Tercihlerini kötü yönde kullanması ise onu hüsrana uğratacaktır (Özdoğan, 2008, s. 80). Bu durum Rûm suresinde şöyle ifade edilmektedir: *“Hakka yönelen bir kimse olarak yüzünü dine çevir. Allah'ın insanları üzerinde yarattığı fitrata sımsıkı tutun. Allah'ın yaratmasında hiçbir değiştirme yoktur. İşte bu dosdoğru dindir. Fakat insanların çoğu bilmezler.”* (Rum,30/30).

Her yöne gelişme kabiliyetiyle yaratılan insan takva ve fücür boyutunda gelgitlere aşınadır. Kur'an bunu farklı surelerde şöyle ifade etmiştir: *“Biz ona hayır ve şer olmak üzere iki yol gösterdik.”* (Beled, 90/10), *“Şüphesiz biz ona (doğru) yolu gösterdik. İster şükredici olsun ister nankör.”* (İnsan, 76/3). İnsanın fitratında var olan “iyi-kötü” zıt kutuplar onun ahlaki davranışlara yönelik tutum ve irade ortaya koymasını mümkün kılar (Özdemir, 2019, s. 20). Allah Teala kuralı koymuştur, onun kuralı dışındakiler geçersizdir dolayısıyla bunun dışında başkalarından medet umanlar hüsrana uğrayacaklardır. *“Allah'ın doğru yolda olduğunu onayladığı kişi hidâyete ermiş olur. Doğru yoldan saptığını onayladığı kişiler ise kaybedenlerdir”*(Araf, 7/178).

Öyleyse Kur'an'ın ilkeleri doğrultusunda yaşayan ve hayatını Kur'an ile anlamlandıran kimse gerçek mutluluğu yakalayabilecektir. Aksi halde insan kendi eliyle oluşturduğu problemler girdabında savrulup kalacaktır. Çünkü Kur'an insana hayatta amacının ne olduğunu; nasıl olması gerektiğini; sonunda başarılı olup olmadığını nasıl bileceğini ilkeler halinde bildirmiştir (Serinsu, 2014, s. 9-10).

2. ÂYET VE HADİSLERDE “YAŞLI BİREY”

Yaşlı kimse genel kabule göre 65 yaş ve üzeri olan ya da fiziksel, zihinsel, ruhsal ve fizyolojik açıdan bir takım fonksiyonel kayba uğramış insandır (Seyyar, 2007, s. 315). “Yaşlılık, fiziksel ve ruhsal güçlerin bir daha yerine gelmeyecek şekilde kaybedilmesine bağlı olarak, organizmanın iç ve dış etmenler arasında denge kurma potansiyelinin azalması, kişinin fiziksel ve ruhsal yönden gerilemesi olarak tanımlanmaktadır. İnsan yaşamının ayrı ve özel bir dönemi olarak yaşanan çocukluk, gençlik ve yetişkinlik evrelerinden sonra gelen yaşlılık dönemi, biyolojik, psikolojik ve sosyolojik boyutları ile incelenebilecek bir yaş dönemine işaret etmektedir. İnsanoğlu, çoğu zaman yaşlılıkla hayatının belli bir döneminde sanki hiç karşılaşmayacakmış gibi yaşamına devam eder ve yaşlanıyor olduğunu kabullenmek istemez. Bu kaçınılmaz gerçeği kabullenmek, çoğu zaman yaşlı birey için pek de kolay gerçekleşmez.” (Danış, 2009, s. 68). Resûlullah bu gerçeği: “Allah'ın kulları! Tedavi olun. Zira Yüce Allah yaşlılık dışında bir dert verdiyse, mutlaka beraberinde şifasını da vermiştir.” (İbn Mace, Tıbb, I) hadisiyle ifade etmiştir.

İnsanın fiziksel ve zihinsel kabiliyetlerinin en zayıf ve verimsiz noktasına işaret edilen ileri yaşlılık safhası Kur'an'da şu âyet ile belirtilmiştir: “Allah, sizi yarattı. Sonra sizi öldürecek. İçinizden kimileri de, bilgili olduktan sonra hiçbir şeyi bilmesin diye ömrünün en düşkün çağına ulaştırılır. Şüphesiz Allah hakkıyla bilendir, (her şeye) hakkıyla gücü yetendir.” (Nahl, 16/70). Âyet zihinlerde var olan yaşlı insan tip ve tanımına yönelik ifadeler içermektedir. Zira yaşlılık, fizyolojik bir olgu olup, fertlerin fizikî ve ruhî güçlerinin geri dönülmez bir şekilde kaybolması süreci olarak bilinir (Seyyar, 2007, s. 316).

İnsan hayatında yaşlılıkla birlikte çaresizlik ve acizlik kendini daha çok hissettirir âyette bu durum şöyle ifade edilmektedir: “Allah, sizi güçsüz olarak yaratan, sonra güçsüzlüğün ardından bir güç veren, sonra gücün ardından bir güçsüzlük ve yaşlılık verendir. O, dilediğini yaratır. O, hakkıyla bilendir, hakkıyla kudret sahibidir.” (Rum, 30/54). İnsanoğlunun yaratılması ve çeşitli devirlerinden bahsedilen bu âyette sonunda acizlik ve zayıflığın geleceği ihtiyarlık anlatılmaktadır. Öyleyse insana düşen şey hayatın her alanında ve döneminde sorumluluklarının bilincinde bir yaşam sürerek haddi aşmamaktır (Özdemir, 2019, s. 50-66).

Örneğin, ana-babaya saygısızlığın en hafif şekli ve bir iç sıkıntısının ifadesi olmak üzere “Onlara öf bile deme.” buyrulmuş, azarlanmamaları ve kendilerine güzel söz söylenmesi emredilmiştir (Sarıçam, 2003, s. 344).

Âyet meâlen: “*Rabbin, sadece kendisine kulluk etmenizi, ana babanıza da iyi davranmanızı kesin bir şekilde emretti. Onlardan biri veya her ikisi senin yanında yaşlanırsa, kendilerine ‘Of!’ bile deme; onları azarlama; ikisine de güzel söz söyle.*” “*Onları esirgeyerek alçakgönüllülikle üzerlerine kanat ger ve ‘Rabbim! Küçüklüğümde onlar beni nasıl yetiştirmişlerse, şimdi de sen onlara (öyle) rahmet et!’ diyerek dua et.*” (İsra, 17/23, 24) şeklindedir.

Yaşlılarımıza “Öf!” demek onları hayattan dışlamaktır. Kur’an, yaşlı ana-babaya “Öf deme!” ifadesiyle aslında onların hayata katılmalarını ister. Bu âyet ihtiyar kimseler karşısında takınılması gereken ahlaki sorumluluklara dikkat çekmektedir. İnsana düşen vazife onlara her zaman toplumda hak ettikleri yeri ve rolü vermektir (Sancaklı, 2006, s. 55).

Allah’a kulluk ve ana-babaya iyilikte bulunmanın yan yana anılması yaşlılara verilen değeri göstermesi bakımından önemlidir. Nitekim diğer bazı âyet ve hadislerde de Allah’a kulluk ile ana babaya iyilik etme yan yana zikredilmektedir. Bu hadislerin birinde Hz. Peygamber, en önemli amelleri “*vaktinde kılınan namaz, anne babaya iyilik ve Allah yolunda cihad*” şeklinde sıralamış; (Buhârî, Tevhid, 48) diğer bir hadiste ise büyük günahların en büyüklerini “*Allah’a ortak koşmak, ana babaya âsi olmak ve yalan şahitliği yapmak*” diye ifade etmiştir (Müslim, İman, 143).

3. DÜNYA HAYATININ SONU

Yaşlılık döneminde dindarlığı etkileyen unsurlardan biri olan ölüm düşüncesi yaşlılık-din ilişkisinin manevi boyutlarını anlamak açısından önemlidir.

Bu nedendir ki ölüm düşüncesi ve kaygısının en çok yaşandığı çağ yaşlılık veya ileri yaşlılık dönemleridir. Yaşlılarda ölüm kaygısını azaltacak en önemli telafi edici unsurun dini inançlar olduğu, yaşlıların ölümü ebedî hayata bir göç olarak karşılamalarından anlaşılmaktadır (Akgül, 2004, s. 51, 52). Zira dünya hayatının fani olduğunu bilen insan kötümser hayat anlayışından da uzaklaşacaktır. Bu durum çevredeki yaşlı teyze ve amcalarla sohbet edildiğinde rahatlıkla gözlemlenebilmektedir.

İnsan için en büyük nasihat olan ölümden kaçış yoktur: “*Nerede olursanız olun, sağlam ve tahkim edilmiş kaleler içinde bulunsanız bile ölüm size ulaşacaktır...*” (Nisa, 4/78) âyetiyle dikkat çekilen ölüm hakkında Hz. Muhammed (sav.) insanlara “*Lezzetleri yok edeni yani ölümü çok hatırlayın.*” (Nesâî, Cenâiz, 3) tavsiyesinde bulunmuştur.

Başka bir âyet-i kerimede ise, “*De ki: ‘Sizin kendisinden kaçıp durduğunuz ölüm var ya, o mutlaka size ulaşacaktır. Sonra gaybı da, görünen âlemi de bilen Allah’a döndürüleceksiniz de, o size yapmakta olduklarınızı haber verecektir.’*” (Cuma, 62/8) buyrulurak ölümün kaçınılması mümkün olmayan bir gerçek olduğu bildirilmiştir.

Nitekim yaşlı bireyin dini ibadetlerini yerine getirmesi; kendi geçmişiyle barışmasına, yaşlılığın doğal bir sonuç olduğunu kabul etmesine, bağışlanmanın manevi iç huzuruyla yaşlılığa uyum sağlamasına yardımcı olduğu bilinen bir gerçektir (Güngör, 2012, s. 258).

Bunun için de anlam arayışında olan insana Kur'an ve sünnet bağlamında kapsayıcı manevi telkinlerle zihinsel ve fiziksel olarak sağlıklı bir hayat sürmelerinin yollarını göstermek hatırlatmak icap eder. Zaten bir sonraki başlıkta bu konuyla ilgili çeşitli hatırlatmalar yapılmaya çalışılmaktadır.

Böylece yaşlıların fiziksel ve ruhsal özellikleri nedeniyle sosyal hayata katılma ve dini vecibelerini yerine getirme hususlarında onlarla manevi temas kurulmuş olur. Dindarlığı, hayattan zevk alma ve mutluluk iç içe gerçekleşen inanç, duygu algı ya da tutum ve davranışların etkisiyle şekline ifade eden Akgül, bu faktörlerin oluşturduğu mutluluk duygusunun yaşa bağlı dindarlaşma ile birleşince yaşlılıkta manevi huzur arayışına dönüşeceğini söylemiştir (Akgül, 2004, s. 23).

İnsan çocukluk, gençlik, yaşlılık ve ölüm gibi hayatın değişik hallerini yaşar. Öyle ki Kur'an insanın bu safhalarına yönelik ona dikkat çeken açıklamalarda ve uyarılarda bulunur: *“Sizi topraktan, sonra meniden, sonra alakadan (aşılanmış yumurtadan) yaratan sonra bebek olarak çıkararak, sonra sizi güçlü kuvvetli bir çağa erişmeniz, sonra da ihtiyarlamanız -ki içinizden daha önce vefat edenler de vardır- ve belli bir vakte ulaşmanız için sizi yaşatan odur. Umulur ki düşünürsünüz.”* (Mümin, 40, 67).

Zikredilen âyette insanın geçirdiği evreleri incelemesi ve buna göre nefis muhasebesi yapması istenilmektedir. Bilinç ve farkındalık oluşturan bu ve benzeri birçok ilahi emir insanın fitratında var olan ahlaki karakter özellikleriyle birlikte onu inşa ederken manevi bakımdan da onu güçlü kılar. Çünkü Kur'an okuyan Müslüman birey dünya ve ahiret mutluluğunu elde etmenin yollarını kendisine gösteren öğütler, hatırlatmalar, özendirmeler, sakındırmalar, emirler ve yasaklar içeren pek çok âyetle muhatap olur (Özdemir, 2019, s. 32).

4. KUR'AN'DA İNSANIN DOĞASI / FITRATI

Fitrat/insanın doğası bir bütün olarak; insanın fiziksel (beşeri), ruhsal yapısı ile zihinsel kabiliyetlerini temsil etmektedir (Düzgün Ş. A., 2016, s. 331). Bunlar insanın eylem duygu ve düşünce dünyasına ışık tutan özelliklerdir.

Kur'an muhatapı insanı eğitmeye çalışır. Temel hedefi insanın dünya ve ahiret saadetini sağlamaktır. Kur'an sürekli bir anlam arayışı içinde bulunan insanın, sorularına cevap vererek ona kılavuzluk eder (Özdemir, 2019, s. 36). Kur'an'ın insana bakışı aşağıdaki kavramlarla birlikte değerlendirildiğinde yaşlı bireylerle manevi temas yaklaşımında destek sağlayacağı düşünülmektedir.

4.1. İnsanın Doğasında/Fitratında Bulunan Olumsuz Davranış Özellikleri:

Acelecidir: *“İnsan, aceleci (bir tabiatta) yaratılmıştır. Size âyetlerimi göstereceğim; benden acele istemeyin.”* (Enbiya, 21/37; Özdemir, 2019, s. 37), *“İnsan hayra dua eder gibi şerre dua eder. İnsan çok acelecidir.”* (İsra, 17/11). İnsan değişik arzu ve istekleri nedeniyle üzerinde düşünmeden çeşitli nimetlere bir an evvel kavuşma psikolojisiyle hareket eder.

Acizdir: “Nihâyet nefsi onu, kardeşini öldürmeye itti ve onu öldürdü. Bu yüzden de kaybedenlerden oldu.”, “Derken Allah, kardeşinin cesedini nasıl gömeceğini ona göstermek için yeri eşeleyen bir karga gönderdi. (Katil kardeş) ‘Yazıklar olsun bana! Şu karga kadar da olamadım mı ki, kardeşimin cesedini gömeyim’ dedi ve ettiğine yananlardan oldu.” (Maide, 5/30-31; Özdemir, 2019, s. 293).

“Allah, sizi yarattı. Sonra sizi öldürecek. İçinizden kimileri de, bilgili olduktan sonra hiçbir şeyi bilmesin diye ömrünün en düşkün çağına ulaştırılır. Şüphesiz Allah hakkıyla bilendir, (her şeye) hakkıyla gücü yetendir.” (Nahl, 16/70).

Bu âyette insanın yaşlılık döneminde içine düştüğü çaresizlik ve sıkıntılı durum gündeme getirilmekte ve böylece insanın acizliği tasvir edilmektedir. Hz. Peygamber, ömrün sonundaki bu düşkünlükten ve yaşlılığın olumsuzluklarından Allah’a sığınmıştır (Müslim, Zikr, 49).

Cimridir: De ki: “Eğer siz Rabbimin rahmet hazinelerine sahip olsaydınız, o zaman da tükenir korkusuyla cimrilik ederdiniz. Zaten insan çok cimridir.” (İsra, 17/100).

İslam’da cimrilik yasaklanmıştır. Altıntaş, cimriliği vermede noksanlık, almada aşırılık göstermek olarak ifade etmiştir (Altıntaş, 1999, s. 240; Özdemir, 2019, s. 161).

İbnu Mes’ud (ra.): “Resûlullah (sav.) bir keresinde, ‘Hanginiz, vârisinin malını kendi malından daha çok sever?’ diye sordu. Oradakiler: ‘Ey Allah’ın Resûlü, içimizde, herkes kendi malını vârisinin malından daha çok sever’ dediler. Bunun üzerine, öyleyse şunu bilin, kişinin gerçek malı hayatında gönderdiğiidir. Geriye koyduğu da vârislerinin malıdır demiştir.” (Buhârî, Rikak, 12).

Az şükreden bir varlıktır: “Andolsun, size yeryüzünde imkân ve iktidar verdik. Sizin için orada birçok geçim imkânları da yarattık. Ama siz ne kadar az şükrediyorsunuz!” (Araf, 7/10).

Hırslıdır: “Şüphesiz insan çok hırslı ve sabırsız olarak yaratılmıştır. Kendisine kötülük dokunduğu zaman sızlanır. Ona bir hayır dokunduğunda da eli sıkıdır.” (Mearic, 70/19-21; bkz: Özdemir, 2019, s. 307). “Onu imtihan edip rızkını daralttığıında ise ‘Rabbim beni önemsemedi.’ der. Hayır! Doğrusu siz yetime ikram etmiyorsunuz, yoksulu yedirmeye birbirinizi teşvik etmiyorsunuz. Haram helâl demeden mirası yiyorsunuz. Malı aşırı biçimde seviyorsunuz.” (Fecr, 89/16-20).

Zor günlerde karamsar olur, nimet verildiğinde yüz çevirir: “İnsana nimet verdiğimiz zaman (bizden) yüz çevirip yan çizer; ona bir de zarar ziyan dokunacak olsa iyice karamsarlığa düşer.” (İsra, 17/83).

Nankör bir varlıktır: “Eğer insana tarafımızdan bir rahmet (nimet) tattırır da, sonra bunu ondan çekip alırsak, şüphesiz o ümitsiz ve nankör oluverir.” (Hud, 11/9).

İnsanın emaneti yüklenmiş bir varlık olması onun yeryüzündeki varlığının sebebini açıklar. İmtihan için gönderilen insanın nankörlük, geçici hazlara düşkünlük, cimrilik, umutsuzluk, unutkanlık, böbürlenme, acelecilik, gerçeğe karşı direnme, inkârcılık vb. zaafaları bulunmakta olup ahlâkî gelişim sürecinde bu zaafalarını yenmeyi öğrenmelidir.

Özünde en güzel şekilde yaratılan insan, bunu başaramadığı zaman aşağıların aşağısına düşmeye “*Sonra onu aşağıların aşağısına indirdik.*” (Tin, 95/5) mahkûmdur. Unutulmaması gereken bir husus da, dünya hayatının geçici olduğu ve ölümün kaçınılmazlığı karşısında insan için en akıllıca işin bu yeryüzü sınavını başarıyla geçme çabası içinde bulunması gerektiğidir (Özdemir, 2019, s. 24).

Duygusal açıdan zayıftır: “*Allah sizden (yükünüzü) hafifletmek ister; çünkü insan zayıf yaratılmıştır.*” (Nisa, 4/28).

İnsan tartışmaya düşkündür: “*Andolsun, biz bu Kur’an’da insanlar için her türlü misali değişik şekillerde açıkladık. Fakat insan tartışmaya her şeyden daha çok düşkündür.*” (Kehf, 18/54).

İnsan endişeli bir karaktere sahiptir: “*İnsana bir zarar geldiği zaman, yan yatarak, oturarak veya ayakta durarak (o zararın giderilmesi için) bize dua eder; fakat biz ondan sıkıntısını kaldırdınca, sanki kendisine dokunan bir sıkıntıdan ötürü bize dua etmemiş gibi geçip gider. İşte böylece haddi aşanlara yapmakta oldukları şeyler güzel gösterildi.*” (Yunus, 10/12; Özdemir, 2019, s. 37).

Yukarıda zikredilen kötü ahlaklılık kavramlarına ilişkin âyetler konumuz açısından önem arz etmektedir. Yaşlılara manevi destek verilirken vahyin insan fitratına uygun ahlaki yönlendirmelerde bulunduğu unutulmamalıdır.

4.2. İnsanın Doğasında/Fitratında Bulunan Olumlu Davranış Özellikleri:

Alçak gönüllüdür: (Bkz: Özdemir, 2019, s. 316) “*Rahmân’ın kulları, yeryüzünde vakar ve tevazu ile yürüyen kimselerdir. Cahiller onlara laf attıkları zaman, ‘Selâm!’ der (geçer)ler.*” (Furkan, 25/63; Özdemir, 2019, s. 224).

Sabırlıdır: (Bkz: Özdemir, 2019, s. 142) “*Andolsun ki sizi biraz korku ve açlıkla, bir de mallar, canlar ve ürünlerden eksilterek deneriz. Sabredenleri müjdele. Onlar; başlarına bir musibet gelince, ‘Biz şüphesiz (her şeyimizle) Allah’a aitiz ve şüphesiz ona döneceğiz’ derler. İşte Rableri katından rahmet ve merhamet onlarıdır. Doğru yola ulaştırılmış olanlar da işte bunlardır* (Bakara, 2/155-157).

Kötülüğe iyilik ile karşılık verir: “*İyilikle kötülük bir olmaz. Kötülüğü en güzel bir şekilde sav. Bir de bakarsın ki, seninle arasında düşmanlık bulunan kimse sanki sıcak bir dost oluvermiştir. Bu güzel davranışa ancak sabredenler kavuşturulur. Buna ancak (hayırdan ve olgunluktan) büyük payı olanlar kavuşturulur.*” (Fussilet, 41/34-35; **krş:** Özdemir, 2019, s. 320).

Affeder ve öfkesini yönetebilir: Kur’an’da öfkesini yutanlar takva sahibi kimseler olarak isimlendirilmiştir (Özdemir, 2019, s. 131). “*Sen af yolunu tut, iyiliği emret, cahillerden yüz çevir.*” (Araf, 7/199; Özdemir, s.229) “*Onlar bollukta ve darlıkta Allah yolunda harcayanlar, öfkelerini yenenler, insanları affedenlerdir. Allah, iyilik edenleri sever.*” (Al-i İmran, 3/134)

Şükreder: “*Andolsun, biz Lokmân’a ‘Allah’a şükret’ diye hikmet verdik. Kim şükrederse, ancak kendisi için şükretmiş olur. Kim de nankörlük ederse, bilsin ki Allah her bakımdan sınırsız zengindir, övülmeye lâyıktır.*” (Lokman, 31/12).

Vahiy bireyi hayatın her aşamasında şimdi ve sonrası için (bollukta ve darlıkta sevinçte ve hüzünde) “*sabır ve şükür*” konusuna sık sık vurgu yaparak maddi ve manevi yönden onu destekler, ona yol gösterir: “*Size varlığının delillerini göstermesi için, Allah’ın lütfuyla gemilerin denizde yüzdüğünü görmedin mi? Şüphesiz bunda, çok sabreden, çok şükreden herkes için ibretler vardır.*” (Lokman, 31/31; Özdemir, 2019, s. 60).

Şükür kavramının manasının çok geniş ve alanının yaygın olmasına rağmen, Cenab-ı Hak “*Kullarım arasında hakkıyla şükreden azdır.*” (Sebe, 34/13) buyurur. Bunun içindir ki, gerçek şükür her maldan veya sahip olunan şeyden bir miktar vermekle gerçekleştirilebilir. İşte böyle bir şükür malı gerçekten çoğaltır; ruhu temizler; insanı Allah’a yaklaştırır; nimetleri meşru yollarda sarf etmek için iradeyi iyi yönlere yönlendirir. Şükür insanlığın ve milletlerin saadetinin temelidir (Özdemir, 2019, s. 264,265). “*Eğer şükreder ve iman ederseniz, Allah size niye azab etsin ki? Allah, şükürün karşılığını verendir, hakkıyla bilendir.*” (Nisa, 4/147)

İnsanlar arasında barışı yerleştirmek ister: “*Erkek veya kadın, mümin olarak kim iyi amel işlerse, onu mutlaka güzel bir hayat ile yaşatırız. Ve mükâfatlarını, elbette yapmakta olduklarının en güzeli ile veririz.*” (Nahl, 16/97; Bkz: Özdemir, 2019, s. 221, 222)

Peygamberimiz toplumun refah ve huzuru için “insanların birbirlerini hor ve hakir görmelerini, dedikoduyu, ara bozmak için laf getirip götürmeyi, ikiyüzlülüğü, yalanı, yalancı şahitliği, lanet okumayı, sövmeyi, hakareti, ana-babaya isyankâr davranmayı, intiharı, iftirayı, ölüleri kötölemeyi, kıskançlığı, kin beslemeyi, dargınlığı, kusur araştırmayı, aldatmayı, sözünde durmamayı ve yapılan iyiliği başa kakmamayı yasaklamıştır” (Sarıçam, 2003, s. 378; bkz: Özdemir, 2019, s. 111-250). İnsanın fitratında var olan “iyi-kötü” zıt kutuplar onun ahlaki davranışlara yönelik tutum ve irade ortaya koymasını bir şekilde mümkün kılan yönü olduğunu söylemiştik. Dolayısıyla burada zikredilen ve yasaklanan olumsuz eylem ve davranışlarla övülen güzel iş ve davranışların insan fitratındaki zıt kutuplar yönünden karakter özellikleriyle birlikte değerlendirilmelidir.

Tövbe eder: “*...Şüphesiz Allah çok tövbe edenleri sever, çok temizlenenleri sever.*” (Bakara, 2/222).

Tefsirlerde günahkâr bir kimse için en güzel şeyin, günahını itiraf etmesi, pişman olması ve Allah’tan af dilemesi olduğu zikredilmektedir (Özdemir, 2019, s. 289, 290).

Dürüsttür: İnsanın eylemlerini yöneten değerlerden birisi de dürüstlüktür (Serinsu, Kur’an Nedir?, 2016, s. 43, 45, 47). “*Antlaşma yaptığı zaman sözlerini yerine getirir. Sıkıntı, hastalık ve savaş zamanlarında sabreder. İşte doğru olanlar, bu vasıfları taşıyanlardır. Müttakiler ancak onlardır!*” (Bakara, 2/177) “*Ey iman edenler! Yapmayacağınız şeyleri niçin söylüyorsunuz? Yapmayacağınız şeyleri söylemeniz, Allah katında büyük gazap gerektiren bir iştir.*” (Saf, 61/2, 3; Özdemir, 2019, s. 160)

Sever: “İşte siz öyle kimselersiniz ki, onları seversiniz; onlar ise, bütün kitaplara iman ettiğiniz hâlde, sizi sevmezler. Onlar sizinle karşılaştıkları zaman ‘inandık’ derler. Ama kendi başlarına kaldıklarında, size karşı kinlerinden dolayı parmaklarını ısırırlar. De ki: ‘Öfkenizden ölin!’ Şüphesiz Allah, göğüslerin özünü (kalplerde olanı) bilir.” (Al-i İmran 3/119; Özdemir, 2019, s. 235).

Vefalıdır: “Mü’minlerden öyle adamlar vardır ki, Allah’a verdikleri söze sâdık kaldılar. İçlerinden bir kısmı verdikleri sözü yerine getirmiştir (şehit olmuştur). Bir kısmı da (şehit olmayı) beklemektedir. Verdikleri sözü asla değiştirmemişlerdir.” (Ahzab, 33/23; İsra, 17/34; Özdemir, 2019, s. 218).

Tevekkül eder: “Allah, bize yollarımızı dosdoğru göstermişken, biz ne diye ona tevekkül etmeyelim? Bize yaptığınız eziyete elbette katlanacağız. Tevekkül edenler, yalnız Allah’a tevekkül etsinler.” (İbrahim, 14/12; Özdemir, 2019, s. 268).

Vericidir: “Onlardan (muhacirlerden) önce o yurda (Medine’ye) yerleşmiş ve imanı da gönüllerine yerleştirmiş olanlar, hicret edenleri severler. Onlara verilenlerden dolayı içlerinde bir rahatsızlık duymazlar. Kendileri son derece ihtiyaç içinde bulunsalar bile onları kendilerine tercih ederler. Kim nefsinin cimriliğinden, hırsından korunursa, işte onlar kurtuluşa erenlerin ta kendileridir.” (Haşr, 59/9).

(Onlar, seve seve yiyeceği yoksula, yetime ve esire yedirirler. Yedirdikleri kimselere şöyle derler:) “Biz size sırf Allah rızası için yediriyoruz. Sizden bir karşılık ve bir teşekkür beklemiyoruz.” (İnsan, 76/9). “İşte onların, sabredip kötülüğü iyilikle savmaları ve kendilerine rızık olarak verdiklerimizden Allah yolunda harcamaları karşılığında, mükâfatları kendilerine iki kez verilecektir.” (Kasas, 28/54).

İslamiyet “kıskançlığa ve bencil duygulara meyilli olarak yaratılan insanı” (Nisa, 4/128) bütün kötü sıfatlardan arındırarak kemal seviyesine ulaştırmayı amaç edinmiştir. Bu doğrultuda Allah Teâla nefsinin bencilliklerinden korunan kimselerin kurtuluşa ereceğini bildirmiştir. “Fedakârlık ve îsâr, bu yönlendirmeler sonucu bencillikten kurtularak diğer insanlara da en az kendisi kadar değer verme ve kendini onların yerine koyabilme alışkanlığını kazanan insan ruhunu istenilen seviyeye eriştiren ahlâki meziyetlerdendir.” (Komisyon, 2014: III, s. 278; bkz: Özdemir, 2019, s. 235)

Akıl Eder ve Düşünür: İnsan varlıkların en üstünüdür (İsra, 17/70). Atay, Kur’an-ı Kerim’de kullanılan “akıl” kelimesinin fiil çekimindeki manalarının şöyle ifade edilebileceğini söylemiştir: Akıl etmek, akıl ermek, akli başında olmak, akıl erdirmek, akli kesmek, anlamak, düşünmek, akıllı olmak, akılla kavramak, akli kullanmak, akli çalıştırmak (Atay, 2003, s. 184).

Kişiliğin oluşmasında en etkili unsur olan akıl sadece insana özgüdür. Onun diğer varlıklara karşı gücü akıl sayesinde. Akıl doğru ile yanlışın iyi ile kötünün ayrımını sağlar bunun için insana yaşamı boyunca kılavuzluk eder (Kara, 2012/1, s. 19).

Zikredilen ayetlerin insan doğasında/fitratında var olan olumlu davranışlar açısından bizi ilgilendiren yanı vahyin ahlaki eylem alanlarında insan fitratını dikkate almış olmasıdır.

SONUÇ

Müslüman birey dünya ve ahirette mutlu olmanın yollarını gösteren öğütler, hatırlatmalar, özendirmeler, sakındırmalar, emirler ve yasaklar içeren pek çok âyetle muhatap olur. “*Andolsun ki sizi biraz korku ve açlıkla; mallardan, canlardan ve ürünlerden eksiltmekle sinayacağız. Sabredenleri müjdele!*” (Bakara sûresi, 155) âyeti bu durumu açıklamıştır. İslam dini insanın hem bu dünyada hem de ahirette mutlu olmasını hedefler. Günümüz dünyasında bugünlerde yaşanan pandemi nedeniyle insanların manevi desteğe olan ihtiyaçlarının eskisinden daha fazla olduğu anlaşılmıştır. Yaşlıların bu süreçte karşılaştıkları psikososyal problemlerin çözümünde manevi destek verilmesi onların fiziksel ve ruhsal yönden hayata katılımlarını kolaylaştıracaktır.

Yaşlılık Kur’an’da erzel-i umur olarak tanımlanır. Bu hayatın en zor zamanı anlamına gelir. Yaşlılıkta insan kendisini aciz ve çaresiz hisseder. Yaşlılık dönemi dinî yaşantının pekiştirildiği ve ibadetlere daha fazla önem verildiği bir dönemdir. Yaşlılıkta dinî duyguların canlı tutulması onların sosyal hayata katılımlarını kolaylaştırır ve yaratıcısı ile olan bağını kuvvetlendirir. Şimdilerde dünyada yaşanan ve ülkemizi de etkileyen salgın hastalık nedeniyle zor zamanlar geçiren özellikle bakıma ihtiyaç duyan yaşlılarımız için akıl ve ruh sağlıklarının korunmasında manevi teselli kaynakları onlar için adeta can simidi görevi görmektedir.

Nitekim çalışmamızda Kur’an’da insanın vurgulanan temel özelliklerinin yaşlı bireylere manevi temasta ihtiyaç duyulan tüm inanç ve ibadet temelli verileri içerdiği âyet ve hadisler ışığında görülmüştür.

- İnsanın fitratında barındırdığı temel yapısal karakter özellikleri tanınması,
- Fiziksel açıdan kendisini aciz hisseden insanın durumunu sorgulaması,
- İçinde bulunduğu zamanı değerlendirmenin en anlamlı yolunun iman ve inanç esaslı uygulamalar olması,
- İbadetlerle sosyal ilişki ağlarını güçlendirmesi, yapılan aktivitelerin hayatın yavaş akan temposuna uygun olması,
- İyi arkadaş ve güzel çevreye sahip olunması,
- Peygamberimiz ve diğer peygamberlerin en güzel modeller olarak alınması,
- Allah’a güvenip ona tevekkül etmesi ve yardım dileme (dua etme) imkânının dinde olması;

hususlarında Kur’an’ın bireye verdiği değer açısından yaşlı bireylerle manevi temasa yönelik destek sağlanabileceği görülmüştür.

EK: YAŞLI BİREYLERLE MANEVİ TEMASTA ÖRNEK UYGULAMA TABLOLARI

Manevi Destek Uygulama Esasları (İMAN) 1

Allah'a İman ve Manevi Destek
Kur'an'ı Kerim insanları bir tek olan eşi ve benzeri olmayan Allah'a iman etmeye çağırır. Kur'an'ı Kerim'in ortaya koyduğu dünya görüşünde Allah'ın varlığı ve birliği temel esastır. O Allah'ın varlığını ve birliğini insanlara bir ilke olarak sunmakta, onlardan da bunu temel prensip olarak benimsemelerini istemektedir.
<i>"De ki: O, Allah birdir. Allah Samed'dir. O, doğurmamış ve doğmamıştır. Onun hiçbir dengi yoktur." (İhlas 112/1-4.)</i>

Manevi Destek Uygulama Esasları (TEVEKKÜL) 2

Tevekkül ve Manevi Destek
Allah'a tam anlamıyla iman eden her mümin, Allah'tan gelen her türlü şeye razı olandır. Tevekkül eden kimse Allah'ın kendisine güvenenleri sevdiğini ve vekil olarak insanlara Allah'ın yeteceğini bilir.
<i>"Allah'a güven, vekil olarak Allah yeter." (Ahzap, 33/3),</i>
<i>"Allah kendine güvenenleri (tevekkül edenleri) sever." (Al-i İmran, 3/159)</i>
<i>"Allah bize yeter, o ne güzel vekildir." (Al-i İmran, 3/173)</i>

Manevi Destek Uygulama Esasları (TEFEKKÜR) 3

Tefekkür ve Manevi Destek
Kur'an'da tefekkür, Allah'ın kelimeleri, tüm nesnelere, olaylar ve oluşlar üzerinde akıl yorup bir sonuca varmak, ibret almak. Oku - Düşün - Anla - Yaşa
<i>"Göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelip gidişinde akliselim sahipleri için gerçekten açık ibretler vardır. Onlar, ayakta dururken, otururken, yanları üzerine yatarken (her vakit) Allah'ı anarlar, göklerin ve yerin yaratılışı hakkında derin derin düşünürler (ve şöyle derler:) Rabbimiz! Sen bunu boşuna yaratmadın. Seni tesbih ederiz. Bizi cehennem azabından koru!" (Al-i İmran, 3/190-191.)</i>

Manevi Destek Uygulama Esasları (TESLİMİYET) 4

Teslimiyet ve Manevi Destek
Onun sınamalarına teslimiyetle tahammül etmek. Allah bize bizden de yakındır (Bakara, 2/186).
<i>"(Ey müminler!) Yoksa siz, sizden önce gelip geçenlerin başına gelenler size de gelmeden cennete gireceğinizi mi sandınız? Yoksulluk ve sıkıntı onlara öylesine dokunmuş ve öyle sarsılmışlardı ki, nihâyet Peygamber ve beraberindeki müminler: 'Allah'ın yardımı ne zaman!' dediler. Bilesiniz ki Allah'ın yardımı yakındır." (Bakara, 2/214)</i>

Manevi Destek Uygulama Esasları (SABIR) 5

Sabır ve Manevi Destek
Vahiy bireyi hayatın her aşamasında şimdi ve sonrası için (bollukta ve darlıkta sevinçte ve hüzünde) “ <i>sabır ve şükür</i> ” konusuna sık sık vurgu yaparak maddi ve manevi yönden onu destekler, ona yol gösterir (salih amel, namaz, tevekkül, şükür, takva kavramları sabır ile içi içe, birlikte zikredilir).
“ <i>Andolsun ki sizi biraz korku ve açlıkla, bir de mallar, canlar ve ürünlerden eksilterek deneriz. Sabredenleri müjdele. Onlar; başlarına bir musibet gelince, ‘Biz şüphesiz (her şeyimizle) Allah’a aidiz ve şüphesiz ona döneceğiz’ derler. İşte Rableri katından rahmet ve merhamet onlarıdır. Doğru yola ulaştırılmış olanlar da işte bunlardır.</i> ” (Bakara, 2/155-157)

Manevi Destek Uygulama Esasları (ŞÜKÜR) 6

Şükür ve Manevi Destek
İnsanın hayatından memnun olarak yaşaması için diğerkâmlık, alçakgönüllülük, affedicilik, şükür gibi çeşitli değerlere sahip olmalıdır.
<i>De ki: “Ne dersiniz? Allah, üzerinize geceyi kıyamete kadar sürekli kılsaydı, Allah’tan başka hangi ilâh size bir aydınlık getirir? Hâlâ duymayacak mısınız?”</i>
<i>De ki: “Ne dersiniz? Allah, üzerinize gündüzü kıyamete kadar sürekli kılsaydı, Allah’tan başka hangi ilâh size içinde dinleneceğiniz bir gece getirebilir? Hâlâ görmeyecek misiniz?”</i> (Kasas, 28/71-72)

Manevi Destek Uygulama Esasları (İBADET) 7

İbadet ve Manevi Destek
İbadet hayatın her yönünü kuşatır maddi ve manevi tüm varlığını kapsar.
İbadetler Allah ile kul arasında içten ve sürekli bir bağ oluşturur.
“ <i>Doğu da Allah’ındır batı da. Nereye dönerseniz Allah’ın yüzü (zâtı) oradadır. Şüphesiz Allah’(ın rahmeti ve nimeti) geniştir, o her şeyi bilendir.</i> ” (Bakara, 2/115)
“ <i>O, gökleri ve yeri altı günde (altı evrede) yaratan, sonra Arş’a kurulandır. Yere gireni, ondan çıkanı, gökten ineni, oraya yükseleni bilir. Nerede olsanız, o sizinle beraberdir. Allah, bütün yaptıklarınızı hakkıyla görendir.</i> ” (Hadid, 57/4)
“ <i>Andolsun, insanı biz yarattık ve nefsinin ona verdiği vesveseyi de biz biliriz. Çünkü biz, ona şah damarından daha yakınız.</i> ” (Kaf, 50/16)
“ <i>Şüphesiz ben Allah’ım. Benden başka hiçbir ilâh yoktur. O hâlde bana ibadet et ve beni anmak için namaz kıl.</i> ” (Taha, 20/14)
“ <i>(Hac mevsiminde ticaret yaparak) Rabbinizden gelecek bir lütfü (kazancı) aramanızda size herhangi bir günah yoktur. Arafat’tan ayrılıp akın ettiğinizde Meş’ar-i Haram’da Allah’ı zikredin ve onu size gösterdiği şekilde anın. Şüphesiz siz daha önce yanlış gidenlerden idiniz.</i> ” (Bakara, 2/198)
“ <i>Sabrederek ve namaz kılarak (Allah’tan) yardım dileyin. Şüphesiz namaz, Allah’a derinden saygı duyanlardan başkasına ağır gelir.</i> ” (Bakara, 2/45)

Manevi Destek Uygulama Esasları (TÖVBE) 8

Tövbe ve Manevi Destek
Günahkâr bir kimse için en güzel şey, günahını itiraf etmesi, pişman olması ve Allah'tan af dilemesidir. Allah bütün günahları bağışlar (Zümer, 39/53).
İnsanların hayatın alanlarında yaşadıkları sıkıntı, öfke, kendine kötülük etme (günah işleme), gibi durumlarda aralarından yalnızca takva sahibi olanların infakı bırakmayan, iyilikte bulunan, insanların hatalarını bağışlayan, sabreden, günahlarından tövbe eden kimseler övülmüştür.
<i>“Ey iman edenler! Zannın birçoğundan sakının. Çünkü zannın bir kısmı günahdır. Birbirinizin kusurlarını ve mahremiyetlerini araştırmayın. Birbirinizin gıybetini yapmayın. Herhangi biriniz ölü kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı? İşte bundan tiksindiniz! Allah'a karşı gelmekten sakının. Şüphesiz Allah tövbeyi çok kabul edendir, çok merhamet edendir.” (Hucurat, 49/12)</i>
<i>“...Ey mü'minler, hep birlikte tövbe ediniz ki kurtuluşa eresiniz!” (Nur, 24/31)</i>

KAYNAKÇA

- AKGÜL, M. (2004). Yaşlılık ve Dindarlık: Dindarlık, Hayattan Zevk Alma ve Mutluluk İlişkisi -Konya Huzurevi Örneği. Dini Araştırmalar, 51-52.
- ALTINTAŞ, H. (1999). İslam Ahlakı. Ankara.
- ATAY, H. (1998). “Akıl Vahiy İlişkisi”, (II. Din Şûrası Tebliğ ve Müzakereleri). II. Din Şûrası Tebliğ ve Müzakereleri, 23 -27 Kasım 1998,içinde.
- BİLGİN, B. (1998). Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi. Ankara: Gün Yayıncılık.
- DANIŞ, M. Z. (2009). Türkiye’de Yaşlı Nüfusun Yalnızlık ve Yoksulluk Durumları ve Sosyal Hizmet. Toplum ve Sosyal Hizmet, 68.
- DÜZGÜN, Ş. A. (2013). Eşref-i Mahlukat İslamiyet-Hristiyanlık. İslamiyet-Hristiyanlık Kavramları Sözlüğü (s. 231-232). içinde Ankara: Ankara Üniversitesi.
- DÜZGÜN, Ş. A. (2016). “İnsanın Doğası(Fıtratı) Ve Özgürlüğü Üzerine”. Kelam araştırmaları Dergisi, 322-342.
- ERDEM, Engin, Ed. Mualla Selçuk, H. A. (2013). İslamiyet-Hristiyanlık Kavramları Sözlüğü (s. 370). içinde Ankara: Ankara Üniversitesi.
- GÜNGÖR, Ö. (2012). Din Sosyolojisi El Kitabı. Ankara: Grafiker.
- KARA, O. (2012/1). Kur’ân’a Göre İnsan Şahsiyetine Etki Eden Faktörler. Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, XIV(25), 3.
- KARAMAN, H. V. (2006-2008). Kur’an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir. Ankara: DİB (Diyanet İşleri Bakanlığı Yayınları).
- Komiyon. (2014). Hadislerle İslam, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı.
- ÖZDEMİR, H. R. (2019). Amelî Ahlak Çerçevesinde Kur’an’da Birey ve Karakter Eğitimi. Basılmamış Doktora Tezi, Ank. Ü. Sos. Bil. Enst. Ankara.
- ÖZDOĞAN, Ö. (2008). İnsana Manevi-Psikolojik Yaklaşım. AÜİFD, 80.
- SANCAKLI, S. (2006). Hadislerde Yaşlılık Olgusunun Değerlendirilişi. Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 55.
- SARIÇAM, İ. (2003). Hz Muhammed ve Evrensel Mesajı. Ankara: TDV
- SELÇUK, M. v. (2010). Kur’an ve Birey,. Ankara 2010.
- SERİNSU, A. N. (2014). Kimi Örnek Almalı Hz. Peygamber (sav.) ve Kur’an Ahlakı. İstanbul: Şule Yay.
- SERİNSU, A. N. (2016). Kur’an Nedir? (6 b.). İstanbul: Şule Yay.
- SEYYAR, A. (2007). Sosyal Hizmetlerde Bakım Terimleri. (Ansiklopedik Sözlük). Ankara